

Hiánykeringő

Az egyik szőke szenvedélyes színésznő volt, akinek látszólagos szeleburdisága mögött mély szakmai alázat rejtőzött, a másik szőke pedig szokatlan szépség, akinek szabálytalan jelensége csak úgy vonzotta a tekinteteket. Ugyanannak a nagyvárosnak a járdáit koptatták, de amíg az egyik a foglalkozása miatt, s a színházi premiereket úton-útfélen hirdető plakátokról kacsingatva a város még azon polgárai számára is ismert volt, akik soha életükben nem tették be színházba a lábukat, addig a másik az ismeretlenség álarca mögé bújva, pusztán a köztereken végigvonuló tökéletes, a városképbe sehogyan sem illő, mégis annak részét képező külsejével kápráztatta el a nagyérdeműt.

Egy emberöltőnyi lehetett közöttük a korkülönbség. Az egyik csak nemrég lépett a világot jelentő deszkákra, s kitarító munkájának köszönhetően, a rendezők bizalmát elnyerve máris olyan drámai szerepeket játszhatott, mint Madách Évája, Dosztojevszkij Szonyája vagy Ibsen Nórája. A másik jóval ötven fölött járt, de úgy dacolt a korával, mintha a sors azzal büntetné, hogy cseppet sem öregedhet. Királynői alkata és testtartása azonban másfajta tartást is feltételezett.

Csak látásból ismerték egymást. Az idősebb szőke, Irina – színházkedvelő asszony lévén – minden szerepben megnézte a fiatal Lénát, inkább többször, mint egyszer sem. A színésznő pedig az utcán látta néha a hideg tekintetű, kimért, minden mozdulatával méltóságot keltő asszonyt, akinek szomorú szépsége szinte sokkolta.

Titokban mindketten irigykedtek a másikra. Irigységük első látásra a másik személyiségének mindössze a külső burkára, a látványelemeire szorítkozott: Irina Léna sokszor látott színpadi szenvedélyét csodálta sóvárögva. Csak bámulta, ahogy a lány nem száz, hanem kétszáz százalékig átadja magát az aznap esti drámai szerepének, s nem szégyell kitarulkozni, pőrére vetkőzni a közönsége előtt. Léna pedig, ha szembetalálkozott Irinával az utcán, a nő kimértségét, tartását irigyelte, ami sok szerepe esetén nyilván még tökéletesebbé tehetné volna játékát.

Nem a megszokott, nőkre amúgy nagyon jellemző, kicsinyes, rosszindulatú irigységről volt közöttük szó. Irigységük – ha lehet egyáltalán ennek nevezni – valamiféle ősi, megmagyarázhatatlan vonzalomból táplálkozott. Maguk sem értették, mi vonzza őket annyira a másikhoz, mi az az erő, ami megragadja és fogva tartja őket a másik látványában. Ismeretlenül, egyetlen mondatnyi beszélgetés nélkül. Sem az idősebb, sem a fiatalabb nem értette, mégis mindkettő ösztönösen

érezte: az őt magával ragadó látvány mögött nyilván rejlik valami olyan összetevő, valami olyan személyiség-rész a másikban, ami őbelőle hiányzik, ami nélkül az ő élete nem teljes. Amelynek hiánya ott keringőzik a lelkében, és tánra hívja, szölongatja, egyre jobban kiabál, sőt fájdalmasan üvölt neki, hogy végre engedje már felszínre törni, tartalommal telítődni, s ezáltal megvalósulni.

A „látásból ismerem” elcsépelet szófordulat így a két nő esetében mélyebb látást feltételezett: a másik belsejében meglévő, de az övéből hiányzó elem ösztönös megérzését, meglátását. Amit, bár lehetetlen volt racionalizálni, lehetetlen volt körülhatárolni, mégis, mint egy szervet, mindketten azonnal át szerettek volna ültetni a másiktól a saját testükbe, vagy inkább a lelkükbe.

De jóval többről volt itt szó egyszerű átültetésnél. A másikban fellelni vélt elem fájdalmas keringője mindkét nő esetében a múltban kezdte meg tánclépéseit. Az egymástól elvileg független, mégis sok ponton találkozó, egymással párhuzamosan futó múltjukban gyökerezett.

Irina épp Léna születésének évében, közel három évtizede hagyta faképnél imádott hazáját, Oroszországot, s vele – akkor még nem sejtette – imádott családját is. Irina magyar férfihoz fűződő szerelme egyet jelentett addigi moszkvai élete teljes és végérvényes feladásával, azaz a „hazaváltással”, amit orosz, meglehetősen szélsőséges gondolkodásra hajlamos családja a híres „szívet cseréljen, aki hazát cserél” verssor analógiájára a tőlük való teljes elhidegülésként értelmezett: Irina szíve nem szereti őket többé. Akkor viszont az Oroszország anyácskát egy magyar férfi kedvéért elhagyó Irinát ők sem kötelesek szeretni többé. S nem is szerették, sőt, a továbbiakban hallani se akartak róla. Lemondtak róla, mintha soha nem létezett is volna.

Irina sokáig próbálkozott: a magyar nagyvárosból levelekkel, telefonhívásokkal ostromolta családját, régi moszkvai barátai segítségét, közbenjárását is kérte, de hozzátartozói kemény, szenvedélyes orosz szívét nem tudta többé meglágyítani. Sőt, mintha a Moszkvában hátrahagyottak titokban még átkot is szórtak volna rá: „Ha nekünk rólad le kellett mondanunk – hallotta magában Irina az anyja kőkemény szavait –, akkor te ott, a messzi Magyarországon, cserébe le fogsz mondani mindenről, ami boldogságot jelent neked, és le fogsz mondani saját magadról. Feladtad a hazádat, a családot, akkor most már add fel, veszítsd el önmagad!”

S az átok hatott. Irina, aki ígéretes, de egy sérülés miatt kettétört balettkarrierje után a lelkében támadt úrt valamivel ki szeretne volna tölteni, igen rosszul választott: a művelt és jóképű magyar férfi iránt érzett, mindent elsöprőnek vélt szerelme hamar alábbhagyott, s szerelme tárgyából nem maradt más, mint egy zsarnok férj, aki felesége minden lépését ellenőrizte. S aki minden eszközzel próbálta kioltani Irinából a benne lángoló orosz szenvedélyt, habitust.

– Mert ha Magyarországon így viselkedsz, ha túlságosan, kihívóan szenvedélyes vagy, s nem tudsz megülni a fenekeden – magyarázta a férfi –, azt félreértik. Vagy hülyének néznek, vagy kurvának. Választhatsz.

Irinának persze ezek közül esze ágában se volt választani, de ekkor már késő volt: sajátos viselkedése miatt épp a férje vélte kurvának. Felesége túlfűtöttségét – mivel nem tudott ennyi érzellemmel mit kezdeni – úgy értelmezte, hogy Irina „ekkora lélekkel” nyilván folyton csalja őt. Hogy egykori balett-táncos feleségét nyilván könnyű táncba vinni. Ha már Irina érzelmi amplitúdóját egyetlen férfi – jelen esetben ő – képtelen kordában tartani, akkor ehhez valószínűleg többen kellene. Más férfiakra is szükség van hozzá.

Miközben Irina mindezt tagadta, s férjével egyre hevesebb szócsatákat vívtak, Léna egy másik családban – egy szintén orosz gyökerű, szibériai családban – cseperedett, ahol fiatalon elhunyt anyja helyett orosz nagyanyja lágerparancsnokokat megszegényítő módon vette át az irányítást, s benne az ő nevelését. Magyar férje, Léna nagyapja, akivel annak idején együtt szöktek meg Szibériából – az egyik a hadifogságból, a másik a gazdag polgárcsaládjától –, mint a katonaságnál, csak jelenthetett neki. Léna nagyanyja szenvedélyes orosz matróna volt, olyan, aki mindig tudta, mikor kell bevetnie, mint egy ősi orosz fegyvert, a túlfűtöttségét, s mikor kell, ahogy ő fogalmazott: „aludni küldeni”. Vagyis képes volt irányítani a szenvedélyét, s ehhez olyan tartás társult, amit Léna egészen kicsi lánykora óta bámulattal szemlélt. Titkon orosz cárnőnek hívta a nagymamáját, miközben próbálta minden lépését, mozdulatát, vagyis testének a férfiakat azonnal az ujjá köré csavaró „fondorlatait” ellesni.

– Tudod, galambom, ha egyetlen ívelés a tested, mint a nagy írónk Grusenykájának, baj nem érhet – biztatta Lénát az aktuális balettórája előtt a nagyanyja, ha véletlenül nem volt kedve az aznapi kemény edzéshez. – Azért megőrülnek a férfiak. Csak tudni kell a kellő időben bevetni, s csak annyi szenvedéllyel fűszerezni, amit az adott férfi megérdemel. Na meg amennyit elvisel. Mert ha túl sok vagy, elmenekülnek tőled. Tartás, kisasszony, szenvedéllyel kevert tartás!

– Visszafogottság, érzelemmentesség, közöny – hangzott ezzel párhuzamosan Irináéknál a férj hármasszója. – Hányszor mondjam még neked? Hát nem veszed észre, hogy az egész város rajtad röhög, meg persze rajtam, akit nyilván egyfolytában felszarvaz gyönyörű, folyton „röpködő” felesége. Szállj már le a földre végre, és maradj is ott. Ha látsz valami számodra felkavarót, mielőtt ujjongani kezdenél, mostantól elfordítod a fejed, és továbbmész. Nem akarok több szenvedélyt. Nem akarok több érzelmet. Magyar virtust akarok, nem orosz szélsőséget!

S Irina engedelmessé vált. Visszafogta magát. Elrejtette szépen legbelülre, lelke legmélyére érzéseit, oda, ahol Moszkva iránti titkos vágya és honvágya lakozott, s bár sosem csalta meg a férjét, innentől igyekezett férjére még csak rá se nézni. Férje „kiképzése” következtében így az évek során a „röpködő”, szenvedélyes, gyönyörű orosz dámából önmaga lényegét, magát valóban elveszítő, családja átkát beteljesítve személyiségét feladó asszony lett. Látszólag. Mert nem lett magyar. Nem tudott az lenni. Oroszágát nem tudta magából kivetni, csak elfojtani,

mint az érzelmeit. S épp elfojtott lényege, mélyre száműzött orosz szenvedélye volt az, ami abban a különös, a városképbe sehogyan se illő tartásban, méltóságban tükröződött, s ami itt senki másnak nem volt, nem lehetett meg. S ami nem hagyta öregedni. Csak egyre szomorúbbnak lenni.

Eközben a gimnázium padsorait koptató Léna, ha szomorú nem is lett, de egyre gondterheltebb igen: érezte, hogy maradéktalanul nem lesz képes megfelelni imádott nagyanyja elvárásainak. Érezte, hogy ő, a nagyanyjával ellentétben, képtelen kordában tartani a szenvedélyét. Szenvedélyből rengeteg dúlt benne, s mindig túlcordult: nem fűszere volt az életének, hanem az élete.

– Hát akkor éld ki, gyermekem, éld ki azt a szenvedélyt, ha már megvan benned, az orosz mindenedet! Menj el színésznőnek, a színpadon dorbézolhatsz kedvedre! – javasolta a pályaválasztás előtt álló Lénának a nagyanyja. – Hogy a civil életben mire mész ennyi érzelemmel, s hogy a férfiak mire mennek veled, arról fogalmam sincs. Emiatt féltelek is, nagyon. Pedig én megpróbáltam. Isten látja lelkemet, megpróbáltam. Megpróbáltalak tartásra nevelni. Csak annyit látatni magadból, amit nagyon muszáj. A többit pedig kezelni tudni. De ha ez nem megy, használjuk ki, ami van: ilyen adottságokkal kiváló tragika válhat belőled. Olyan Nasztaszja Filippovnákat látok benned, akik után az összes, nézőtéren ülő Rogozsinnak és Miskinnek csorogni fog a nyála. Már amennyiben egyáltalán ülnek még a nézőtéren Rogozsinok és Miskinek... Na de elkalandoztam... Innen már, bogaram, a te dolgod. Én elmondtam, amit akartam.

S ezzel az iránymutatással Léna felvételije előtt három nappal távozott az élők sorából. Magukhoz szólították – ahogy ő mondta – a szibériai hómezők.

Ezen a napon azonban nemcsak az orosz nagymama, hanem Irina magyar férje is jobblétre szenderedett. Egyik szokásos féltékenységi jelenetének rendezése közben, amelynek forgatókönyvét Irina már oly jól ismerte, megütötte a guta. S ha Léna imádott nagyanyja végrendelete értelmében szabad kezet kapott érzelmei nagyfokú kiélésére, Irinában az elhunyt férje és az elhagyott családja iránt érzett büntudat az egykor benne dúló szenvedélyét még mélyebbre ásta. Férje haláláért csak magát okolhatta: mégsem tudott hát maradéktalanul olyan feleséggé válni, akiről férje hűséget feltételezett volna, s ha férjét nem is csalta meg, megcsalta faképnél hagyott családját, s vele önmagát, amikor erre a sivár életre kényszerítette szenvedélyes énjét. Azt az érzelemgócot, amely szomorú, méltósággal teli álarca mögött ott munkált továbbra is benne, s gondolatban folyton Moszkvába röpítette.

A nagymama nélkül maradt Léna és a férj nélkül maradt Irina számára a másik látványa egyre nagyobb fejtörést okozott. – Ki ez a nő? Miért ilyen? Mi lehet a titka, amit kimértsége, hideg szépsége mögé rejt? – tette fel magában a kérdést Léna, akárhányszor csak látta az idősebb szőkét végigvonulni az utcán.

Miközben a színházban épp Csehov Irinájának szerepét osztották rá. A *Három nővér* próbafolyamata alatt végig nagyanyja mondata csengett a fülében: „Éld ki,

gyermekem, éld ki azt a szenvedélyt, ha már megvan benned, az orosz mindenedet!” S Léna kiélte. Olyan átütő erővel, s közben mélyről feltörő vággal vágta a közönség arcába a *Moszkvába!* hangsort, hogy Irina, aki az első sorból nézte végig a premiért, elsírta magát. Oly sok év után először, Léna vulkánkitöréssel felérő szavai hallatán előtörték belőle egész elrontott élete mélyre fojtott, fájdalmas könnyei, hogy aztán egész éjjel ne tudjon nekik megálljt parancsolni.

Másnap délelőtt, amikor kisírt szemét hatalmas napszemüvegével eltakarva újra vonulni akart, újra feltűnést kelteni a járókelők körében, a vele szembejövők – köztük Léna – a gyönyörű szomorúság helyett ezúttal valami másra lettek figyelmesek vele kapcsolatban: az asszony meggörnyedt. Belegörnyedt az egész éjjel tartó szenvedélyáradatba, a hosszú éveken át elfojtott érzései felszínre törésébe, amelyek súlya háta tökéletesen egyenes tartását ezúttal próbára tette. S győzedelmeskedett felette. Ő is észrevette magán ezt a máskor talán kétségbeejtő változást, de tudta, hogy most nem kell tőle megijednie, hanem köszönetet kell érte mondania. Mégpedig a fiatal színésznőnek. Irina ezen az éjszakán döbbsen rá, hogy Lénát azért csodálta éveken át, azért irigyelte, mert a saját mélyre fojtott szenvedélyét látta rajta keresztül a színpadon megvalósulni. Megélni. Merni felszínre hozni, kimutatni.

Már tudta, hogy a „látásból ismerem” után tényleges kapcsolatba kell kerülnie a lánnyal. Hogy mondanivalója van a színésznő számára. Be kell neki vallania, meg kell neki köszönnie, hogy a Léna által ösztönösen megformált Irina láttán újra él, újra lélegzik, újra a régi Irinaként mer sírni, ordítani, mer fájni...

A kapcsolatfelvételt és a köszönetnyilvánítást Léna küszöbön álló premierjére időzítette, amikor a színésznő nem kisebb szerepre vállalkozott, mint Shakespeare Desdemonájának megformálására.

Az asszony, ha lehet, még Csehov drámáinál is jobban szerette ezt az angol klasszikus darabot, hisz Othello híres féltékenységi jelenete akár néhai férje és öközötte is játszódhatott volna.

A premier utáni virágátadást és autogramkérést azonban ez esetben nem tartotta megfelelőnek hálája kinyilvánítására, ezért ajándékát – a drámából kiragadott *Ártatlan voltam... ártatlanul megöltek* mondatot egy csokor virágra rátűzve – már a premier előtt beküldette Léna öltözőjébe, azzal, hogy feladója egy *Ismeretlen ismerős*.

A premierre azonban már nem ért oda. A halál hamarabb eljött érte, mint a taxisofőr. Shakespeare-rel a kezében, Othello féltékenységi jelenetének olvasása közben ragadta magával.

Léna a nagysikerű bemutató után egész éjszaka keringett az utcán, hátha felbukkan a virágcsokor titokzatos küldője, vagy legalább ad valami újabb jelet magáról. De nem adott. Sem ezen az éjszakán, sem az azt követő nappalokon, amikor a város megszokott arculata megtört: valami hiányzott belőle. Senki, Léna sem láthatta többé a főtéren átvonulni az őt magával ragadó szokatlan szépséget.

Ettől kezdve egyedül járta hiánykeringőjét, hisz a tánc másik résztvevője, a Lénát mágnesként vonzó, belőle hiányzó titokzatos tartalmával nem lejtett többé vele párhuzamos lépéseket. De fentről arra még váltott egy utolsó színházjegyet, hogy kövesse: Léna egyre gyorsabbá és kaotikusabbá váló táncában hogyan mosódik mindinkább egybe a tartást parancsoló nagymama képével a tartást mutató ismeretlen asszony portréja.

Sziget